

**SERGHEI BESEADÂNSKII – PERSONALITATE MARCANTĂ
ÎN ISTORIA FORMĂRII ȘCOLII PIANISTICE AUTOHTONE****SERGHEI BESEADÂNSKII – OUTSTANDING PERSONALITY
IN THE HISTORY OF CREATING THE NATIONAL PIANO SCHOOL****IURIE MAHOVICI,**profesor universitar,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice**TAMARA SAVELIEVA,**conferențiar universitar interimar,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice**CZU 780.8:780.616.432.071.2(478)****780.8:780.616.432.071.4(478)**

Serghei Ferapontovici Beseadânskii este unul dintre reprezentanții străluciți ai școlii pianistice autohtone. Aportul personal în formarea cadrelor didactice și a pianiștilor din Republica Moldova este considerabil. Discipolii săi activează cu succes atât în republică cât și peste hotarele ei.

Despre personalitatea domnului Beseadânskii, practic, nu s-a scris nimic. Materialele expuse în articol au fost selectate din dosarul personal aflat în arhiva AMTAP, din amintirile colegilor, prietenilor și discipolilor săi. Articolul conține date biografice, restabilite conform carnetului de muncă. De asemenea, sunt reflectate activitățile sale: pedagogică, metodică-didactică și interpretativă. Materialul prezentat selectiv menționează discipolii importanți, continuatori ai tradițiilor profesionale, promovate de Serghei Beseadânskii.

Cuvinte-cheie: *Serghei Ferapontovici Beseadânskii, școala pianistică autohtonă, S. Beseadânskii – date biografice, S. Beseadânskii – lucrul pedagogic, S. Beseadânskii – lucrul metodică-didactic, S. Beseadânskii – lucrul interpretativ, discipolii domnului S. Beseadânskii*

5 Константин Руснак: «Не культура зависит от экономики, а экономика от культуры». Интервью, взятое Еленой Кудрявцевой и помещенное на городском информационном портале Кишинева www.free-time.md 14 февраля 2014 года.

Serghei Ferapontovici Beseadânskiî is one of the brightest representatives of the native piano school. His personal contribution to training the teachers and pianists from Moldova is considerable. His disciples work successfully in the Republic as well as abroad.

Practically nothing has been written about S. Beseadânskiî's personality. The materials, presented in the article, were selected from his personal file kept in the archives of the Academy of Music, Theatre and Fine Arts and from the memories of his colleagues, friends and disciples. This article contains biographical data, restored according to his work-record. His activities are mentioned as pedagogical, methodical-didactic and interpretative. The given material selectively mentions his important disciples, the continuers of the professional traditions promoted by Serghei Beseadânskiî.

Keywords: *Serghei Ferapantovici Beseadânskiî, native piano school, biographical data, pedagogical activity, methodical-teaching work, interpretative activity, S. Beseadânskiî's disciples*

În octombrie 2016, tradiționalul festival al tinerilor pianiști, organizat de catedra *Pian și Ansamblu cameral*, a fost dedicat domnului Serghei Ferapontovici Beseadânskiî – personalitate marcantă în istoria formării școlii pianistice autohtone. Spre regret, despre S. Beseadânskiî nu s-a scris, practic, nimic, nu s-au făcut studii de cercetare. Materialele propuse în acest articol au fost selectate din documentele arhivei AMTAP, din amintirilor colegilor, prietenilor și discipolilor săi.

Date biografice.

Serghei Beseadânskiî s-a născut la 31 decembrie 1931, în orașul Chișinău (Moldova). A studiat la Școala Specială de Muzică *Eugen Coca*. În anul 1952, a absolvit această instituție de învățământ și a continuat instruirea profesională la Conservatorul Moldovenesc de Stat, în clasa conferențiarului universitar Anastasia Daniliciuc-Gnatiuc – absolventă a Conservatorului de Stat *P. Ceaikovski* din Moscova (Rusia), clasa profesorului universitar Karl Karpovici Kapp (1865-1925). În istoria școlii pianistice ruse, dumnealui a intrat ca un recunoscut pianist și un celebru pedagog, discipol al profesorului universitar Paul Pabst. Pe parcursul a 32 de ani de activitate profesională la Conservatorul din Moscova, el a pregătit mai mult de 300 de discipoli, printre care se evidențiază: A. Arseniev, V. Zaderațkii, L. Orlova (celebra actriță de teatru și cinema), A. Șațkes, B. Iavorskii, A. Daniliciuc-Gnatiuc și alții.

În anul 1954, Anastasia Daniliciuc-Gnatiuc se transferă la Conservatorul de Stat din Minsk (Belarus), în funcție de conferențiar universitar la catedra *Pian*, suplinind și postul de șefă a catedrei *Pian auxiliar*. Împreună cu profesoara sa, la Conservatorul din Minsk se transferă și Serghei Beseadânskiî. Paralel cu studiile la Conservator, el a început activitatea sa profesional-pedagogică în calitate de profesor la secția *Pian special* a Colegiului de Muzică din Minsk.

În anul 1957, după absolvirea Conservatorului de Stat din orașul Minsk, se întoarce la Chișinău, unde se angajează în funcție de profesor al secției *Pian* la Colegiul de Muzică *Ștefan Neaga*. În scurt timp, este numit șef al secției *Pian* la același colegiu.

În anul 1963, este invitat să activeze în funcție de lector universitar al catedrei *Pian special* la Institutul de Stat al Artelor *Gavriil Musicescu*. În același an, i se confirmă titlul didactic de lector superior al catedrei *Pian*.

În anul 1973, pe parcursul a patru luni, a participat la cursurile de recalificare la Conservatorul de Stat *P. Ceaikovski* din Moscova, clasa profesorului universitar V. Natanson. A frecventat ciclul de prelegeri și seminare la disciplinele: *Teoria și istoria artei interpretative*, *Analiza formelor muzicale*, *Psihologia muzicală* și *Estetica*. Ghidat de prelegerile profesorilor universitari A. Rapoport și Iu. Borev, la seminarul de estetică prezintă referatul *Critica teoriilor formalismului în artă*. La recomandarea profesorului universitar V. Natanson, și-a demonstrat aptitudinile profesionale în lucrul asupra următoarelor creații: *Sonata nr. 26* de L. Beethoven, *Baladele nr. 1 și nr. 4* de F. Chopin, *Studiile* de F. Chopin și *Valsurile* de J. Brahms. În timpul cursurilor de perfecționare, a vizitat orele profesorilor celebri ai Conservatorului, a participat la dezbaterile după examene la catedră și a asistat la preselecția către Concursul Internațional *Piotr Ilici Ceaikovski*. O impresie adâncă a căpătat S. Beseadânskiî în urma frecventării prelegerilor la *Psihologia muzicală*. Mai târziu, el a optat pentru introducerea acestui curs pentru studenții Conservatorului din Chișinău.

În anul 1984, după divizarea Institutului de Stat al Artelor *Gavriil Musicescu*, și-a continuat activitatea profesională la Conservatorul Moldovenesc de Stat *Gavriil Musicescu*. În anul 1992 i s-a conferit titlul științifico-didactic de conferențiar universitar.

Printre discipolii săi pot fi evidențiați: Beseadânskaia Z., Serditova-Savelieva T. (coautoarea articolului, conferențiar universitar interimar al catedrei *Pian și Ansamblu cameral*, Maestru în Artă), Mileavscaia E., Homenco G., Damarățcaia N. (corepetitor la Colegiul de muzică *Șt. Neaga*), Ciornaia T., Ovseannicova V. (profesoară la Școala de muzică din Soroca), Mamontova N. (profesoară la Școala de muzică din Toliatti, Rusia), Zaplitnaia V. (profesoară la Școala de muzică nr. 2 din Chișinău), Crâlova N. (profesoară la Colegiul de muzică *Șt. Neaga*), Simonovscaia N. (profesoară la Școala de muzică nr. 1 din Chișinău), Lebedeva I. (profesoară la Școala de muzică nr. 2 din Chișinău), Popovscaia I. (profesoară la Colegiul de muzică din Tiraspol), Bondareț I. (ex-corepetitorul Capelei Corale *Doina*), Belova I. (profesoară la Școala de muzică nr. 3 din Chișinău), Rozenfelid M., Culic N., Zacon N., Stoleșina N., Dobasciuc M., Gaib D., Șevnuha E., Iuzifovici O. (profesoară la Liceul de muzică *S. Rahmaninov*), Triboi I., Bivol A., Raslina I., Luchina I., Țurcan O., Boldurescu C., Chiroșca M., Bruma N., Cristal N., Danilova S., Știuca T. și alții.

Discipolii săi au participat cu succes la diverse concursuri. Printre ei menționăm pe Raslina I., care a prezentat republica noastră la Concursul Internațional *M. K. Ciurleonis* din orașul Vilnius (Letonia), pe Bivol A. și Popovscaia M. – participanți la Concursul Republican al Pianistilor.

La 29 decembrie 1999 Serghei Ferapontovici Beseadânskii s-a stins din viață, fiind accidentat mortal la intersecția străzii Ismail cu bulevardul Ștefan cel Mare și Sfânt, în nemijlocita apropiere de apartamentul în care locuia. A fost înhumat la cimitirul *Sf. Lazăr* din Chișinău.

Activitatea pedagogică.

După cum se știe, în formarea profesională a viitorului pianist, rolul decisiv aparține profesorului de specialitate. Autorii L. Reaboșapca și M. Stârcea în monografia despre E. Revzo relatează că „în domeniul artei muzicale noi ne naștem de două ori: prima dată când apărem pe lume, a doua oară – când nimerim în clasa profesorului de specialitate, care ne introduce în lumea profesională a muzicii” [1, p. 7]. Astfel, discipolii profesorului de pian Serghei Beseadânskii au avut marea șansă de a studia la un maestru adevărat.

Fiind după natura sa un om modest și răbdător, S. Beseadânskii se ocupa nu numai cu studenți dotați, ci și cu unii discipoli mai puțin înzestrați, din punct de vedere profesional. Profesorul de pian Victor Levinzon caracteriza lucrul pedagogic al colegului său relatând că studenții clasei lui S. Beseadânskii, care aveau mari probleme de dezvoltare muzicală, la finele studiilor se prezentau la un nivel înalt, progresând suficient în măiestria interpretativă. Acest fapt dovedește că pedagogul a demonstrat capacitatea de a organiza și de a îndruma activitatea studenților pe calea formării și educării profesionale.

Printre elevii săi de valoare pot fi numiți: A. Bivol, V. Ovseanicova, T. Serditova, N. Țurcan, I. Bondareț, S. Danilova, I. Raslina. Menționăm că pe lângă cunoștințele pe care le deținea, profesorul le altoia ceea ce este „cea mai prețioasă calitate – dragostea pentru muzică, dragostea pentru muncă și capacitatea de a lucra” [2, p.157].

În rezultatul primilor 20 de ani de activitate pedagogică în cadrul catedrei *Pian*, clasa lui S. Beseadânskii a fost absolvită de circa 36 de discipoli. În una din dările de seamă despre activitatea profesională, S. Beseadânskii menționa că tinde să modeleze din studenții săi nu numai specialiști buni, ci și personalități armonioase, pedagogi cu o viziune clară profesională. Maestrul considera că „criteriul decisiv al valorii tânărului specialist-muzician constă în capacitatea sa pentru activitatea profesională de sine stătătoare” [3, p. 70]. Rezultatele examenelor de stat și ale activității calitative a discipolilor săi în câmpul muncii permiteau să fie apreciat la justa valoare înaltul profesionalism al domnului S. Beseadânskii.

Activitatea metodică-didactică.

Colegii de serviciu menționau adesea că lucrările metodică-didactice scrise de S. Beseadânskii sunt fundamentale, bine concepute, logic expuse și foarte cărturare. El era preocupat mai mult de

probleme legate de psihologia muzicală. În activitatea sa profesională se confrunta cu mai multe probleme sub aspect psihologic, precum ar fi: însușirea mecanică a materialului muzical, frica față de manifestările scenice, lipsa de atașament personal față de creațiile interpretate. Aceste momente și-au găsit reflectare în lucrările sale, fiindcă, fără deprinderea de a lucra productiv atât de sine stătător cât și la lecții, fără însușirea corectă pe de rost a creațiilor muzicale, nu se pot realiza evoluări frumoase. În lucrarea metodică despre educarea personalității muzicianului-pianist, S. Beseadânski sublinia că „este important ca elevul să conștientizeze legătura între părțile creației și opusul în întregime, legătura dintre diferite elemente ale expresivității, dependența ideii interpretative de structura și conținutul operei muzicale” [3, p. 79].

La una din ședințele catedrei se discuta problema calităților tehnice la studenți. La acest capitol, S. Beseadânski a accentuat că aceasta este o problemă serioasă, deoarece nu toți studenții conștientizează ce înseamnă o tehnică bună, în prealabil, cântând repede și forțat. După părerea sa, dacă ei ar cânta lejer și puțin mai rar, rezultatul ar fi diferit. Maestrul era convins că atunci când aceste deprinderi nu se însușesc în perioada prematură, este foarte greu de a schimba situația în perioada de instruire universitară. În lucrul cu studenții el insista ca ei să asculte permanent și să mediteze continuu.

Printre lucrările metodicodidactice se evidențiază: *Memoria muzicală. Metode de dezvoltare și perfecționare* (se păstrează în Arhiva de Stat, 3050-2, nr. 371), *Aptitudinile muzicale. Caracterul, conținutul și dezvoltarea* (se păstrează în Arhiva de Stat, 3050-2, nr. 400), *Momente raționale în lucrul asupra tehnicii* (se păstrează în Arhiva de Stat, 3050-2, nr. 442).

În articolul *Organizarea lucrului de sine stătător în formarea tânărului pianist*, S. Beseadânski și-a expus opiniile foarte consecutiv și laconic, bazându-se pe experiența sa vastă și productivă. În discuțiile cu colegii, autorul a menționat că cu această lucrare vroia să contribuie la rezolvarea problemelor acute și de mare importanță, cu care se confruntă studenții în lucrul cotidian. Bazându-se atât pe unele cercetări din acest domeniu cât și pe experiența proprie, el a alcătuit un ghid metodic în ajutorul cadrelor didactice începătoare în domeniul pedagogicii pianistice. La recomandarea catedrei acest ghid a fost editat și repartizat drept un suport didactic pentru școlile de muzică din Republica Moldova.

S. Beseadânski a fost și autor al unor recenzii la concertele colegilor săi. În una din ele, la concertul din 5.03.1983, cu participarea trioului L. Vaverco (pian), E. Gubenco (vioară) și N. Muzâca (celo), el a remarcat că în concert au răsunat: *Trioul nr. 1* de R. Schumann, *Trioul* de G. Sviridov și creațiile compozitorilor autohtoni A. Stârcea și V. Rotaru. În interpretarea *Trioului* de Schumann s-a simțit prioritatea profesională a pianistei în corelație cu colegii de ansamblu, ceea ce crea o senzație de neomogenitate. În partea a III-a, lentă, culminația lirică a creației, pianul a sunat excepțional. În *Trioul* de G. Sviridov interpreții au înfruntat cu brio toate dificultățile tehnice, au evoluat interesant, cu mult elan. Nivelul pianistic al doamnei L. Vaverco merită o apreciere aparte.

În anii 1979-1980, maestrul a selectat materiale pentru articolul despre istoria catedrei *Pian*. Lucrarea *Catedra Pian la 40 de ani de activitate* a fost prezentată la una din ședințele catedrei sub formă de portrete ale membrilor catedrei, cu o prefață despre viața muzicală a Chișinăului în perioada interbelică. De asemenea, au fost menționate și alte personalități notorii: Iu. Guz, A. Stadnițaia, V. Gutor. Au fost remarcate tradițiile și legăturile cu școlile pianistice din Franța, România, Ucraina și Rusia. Spre regret, materialele acestui articol nu s-au păstrat.

În 1980, sunt publicate tezele articolului *Unele aspecte ale formării complexe a muzicianului-pianist în incinta Institutului de Arte din Chișinău*. Același material a fost prezentat și la conferința științifico-didactică, consacrată aniversării a 40 de ani de la înființarea instituției.

S. Beseadânski a fost autorul recenziilor la lucrările metodicodidactice ale colegilor, exemplu fiind: E. Zac – *Baladele* de F. Chopin și E. Zac – *G. Sviridov. Sonata g-moll pentru pian* (ghid sonorizat). A elaborat și a condus prelegerile la cursul *Inițiere în specialitate*. A participat la desfășurarea examenelor la disciplinele de specialitate în subdiviziunile muzical-pedagogice, a fost membru al juriilor la diferite concursuri naționale de interpretare.

Activitatea concertistică.

Activitatea concertistică ocupa un loc mai modest în viața profesorului S. Beseadânski. Majoritatea evoluărilor sale scenice coincid cu începutul carierei profesionale. Repertoriul său pianistic se axa pe creații de valoare, cum ar fi: *Ciacona* de Bach – Bussoni; *Sonate* de L. Beethoven, W. A. Mozart, F. Schubert, F. Liszt; opusuri de F. Chopin, J. Brahms, P. Ceaikovski; piese ale compozitorilor autohtoni. Concertele au avut loc în orașele Chișinău, Bender, Soroca și Bălți.

În anul 1975, S. Beseadânski a susținut un recital în Chișinău, unde a interpretat creații de F. Chopin: *Nocturna e-moll*, *Mazurca g-moll*, *Mazurca C-dur*, *Poloneza e-moll*; J. Brahms *Valsurile* op. 39. Programul a fost pregătit în cadrul stagiului de perfecționare sub îndrumarea profesorului universitar V. Natanson la Conservatorul de Stat P. Ceaikovski din Moscova. În recenzia la acest concert A. Sovcoviin menționa sunetul foarte rafinat și moale în interpretarea pianistică a lui S. Beseadânski. Drept puncte forte ale interpretării erau sonoritatea diversă a instrumentului și varietatea caracterelor în piesele interpretate, iar puncte slabe – lipsa strălucirii și a emoțiilor.

În anul 1970, S. Beseadânski a susținut un concert din creații de L. Beethoven și F. Chopin în orașul Soroca. Apoi, în anul 1978, a avut un recital, în care au fost interpretate *Sonata As-dur* de N. Miaskovski, *Sonatina Romantică* de M. Kajlaev și *Impromptu* de V. Rotaru. Peste 5 ani, în anul 1983, a organizat o lecție-concert din creații de W.A. Mozart și F. Chopin la Școala Specială de Muzică E. Coca din Chișinău.

Pe parcursul activității sale, Serghei Beseadânski s-a realizat ca un muzician-interpret de un rafinament deosebit și o puritate incomparabilă. Interpretarea sa era o carte de vizită a maestrului, care se caracteriza prin paleta sonoră, subtilitatea frazării și logica gândirii muzicale. Stilul creației muzicale se forma grație tuturor acestor calități. A fost un muzician desăvârșit.

Din amintirile colegilor, prietenilor și discipolilor.

N. Ostașco, profesoară la Liceul Republican de Muzică C. Porumbescu: „Gentilom cu cunoștințe enciclopedice și rafinament emoțional. Extrem de punctual. Evoluările sale scenice erau pline de tandrețe și, totodată, de verticalitate. Adora să cânte, în prealabil, arii din opere. Poseda un timbru plăcut al vocii. Opera sa preferată a fost *Carmen* de G. Bizet, scena finală. Era un prieten devotat”.

V. Achimova: „Serghei Ferapontovici Beseadânski a fost cel mai bun prieten al soțului meu, care lucra la catedra *Dirijat coral*. În timpul discuțiilor sale pe orice temă, puteai să uiți de toate. Era un adevărat torent de cunoștințe, o erudiție colosală. A fost o persoană extraordinară, era sufletul companiei. Colegii și discipolii săi și astăzi își aduc aminte de el cu căldură și dragoste”.

S. Covalenco, profesor universitar, Maestru în Artă: „De acest nume este legată istoria catedrei *Pian* a anilor '60-'90. Cele mai calde și sincere amintiri mă leagă de această personalitate. Era foarte departe de tot ce este minuscul și superficial atât în viața personală cât și în viața artistică. Poseda harul de a caracteriza foarte laconic și obiectiv toate momentele pozitive și cele negative în evoluările studenților și a colegilor săi. A fost un om de o erudiție colosală, cu o gândire profundă și bogată. Comentariile sale niciodată nu erau formale și nu se axau doar pe probleme pur profesionale. Nu era vorbăreț, ci laconic, preocupat doar de esența problemei discutate. Ca muzician, se deosebea prin gustul profesional foarte rafinat. Era binevoitor și, totodată, ferm și fără compromise în expunerea opiniilor. Îl țin minte din anul 1964, pe când eram elev la Școala de muzică, apoi anii de studenție și, în anii 1975-1998, fiind colegi de serviciu la catedra *Pian*. Până în prezent îmi aduc aminte de cele mai frumoase momente ale cunoștinței noastre, care mi-au fost de folos pe parcurs...”.

T. Mahaeva, Artistă Emerită din Republica Moldova: „S. Beseadânski avea un atașament plin de atenție și căldură față de studenții săi. La lecții era o atmosferă creativă. În prim-plan erau aduse problemele de ordin muzical, mai apoi cele tehnice. Era foarte mândru de succesele discipolilor săi. Era nespuse de bucuros când a aflat că am devenit maestru de concert al Primadonei Operei Naționale – Maria Bieșu. Îmi dădea îndrumări, spunând că este un lucru enorm de greu și foarte responsabil. Se interesa nu numai de serviciu, ci și de problemele personale. Atenția și căldura lui vor rămâne veșnic în inima mea”.

T. Monastârskaa, profesoară la Liceul Republican de Muzică C. Porumbescu: „Serghei Ferapontovici Beseadânskii iubea viața. O activitate bogată plină de evenimente. Cum am spune astăzi, „plină de extreme”. Cu prietenul său, pianistul M. Șapoșnicov, făceau giruri cu motocicleta, de te luau florii. Era un om dârz, cu o tărie de caracter de invidiat. Cânta foarte bine, acompaniindu-se la chitară. Avea aptitudini actoricești minunate. Era adorat de toți studenții. Avea cunoștințe enciclopedice și cu ușurință le împărtășea cu noi, studenții, la prima necesitate. Concertele în Sala mare a Conservatorului erau concerte ale unui muzician adevărat. Totul era foarte logic, bine chibzuit și corespunzător dorințelor compozitorului. Măinile sale se mișcau liber, dar laconic, ajutând conceptul creației. În interpretare nu suporta note false și incorectitudini de interpretare. Totdeauna cânta simplu, clar și fără efecte superficiale”.

N. Cotova, fostul corepetitor al corului *Renessaince* al AMTAP: „Am studiat la domnul Beseadânskii la secția fără frecvență. Nu făcea nici o diferență între studenții săi, cu toții se ocupa egal. Acorda o deosebită atenție calității sunetului și libertății mâinilor. Pe prim-plan se poziționa stilul creației muzicale. Căuta calitățile individuale ale fiecărui student și se stăruia să le dezvolte. Era foarte atent și înțelegător. Grație domnului Beseadânskii, mă simt foarte confortabil în meseria aleasă. Îmi amintesc permanent de spusele lui, după un concert de-al meu: „Recunosc sunetul meu!”, care mi-au dat încredere pentru tot ce fac în meserie”.

T. Savelieva, conferențiar universitar interimar al catedrei *Pian și Ansamblu cameral*, Maestru în Artă: „Bunătațea, inteligența și atenția – iată calitățile care au rămas în memoria mea pentru toată viața. Discursurile domnului Beseadânskii erau o adevărată muzică pentru ascultători, având o formă perfectă și un conținut desăvârșit. Când se așeza la pian, lecțiile se transformau într-un miracol. Sonoritatea instrumentului, maniera interpretării, poziția corpului în timpul interpretării – toate acestea trăiesc și astăzi în amintirile mele. A fost un mare amator de jazz, cu improvizațiile sale extraordinare. Noi, studenții, îl vizitam des la el acasă. Printre musafiri se nimereau și muzicienii din orchestra *Noroc*. Seara se transforma într-un concert adevărat. Poseda o libertate interpretativă excelentă. Serghei Ferapontovici Beseadânskii a fost un adevărat talent și o personalitate unică”.

Spre regret, nu toate aspirațiile și visurile domnului Serghei Beseadânskii s-au realizat. Sperăm că amintirile despre acest Om cu literă mare, muzician excepțional și pedagog de talie internațională, vor trăi în inimile noastre și a generațiilor viitoare.

Referințe bibliografice

1. РЯБОШАПКА, Л., СТЫРЧА, М. Е. М. *Ревзо: жизнь, отданная музыке*. Кишинев: Агс, 2016.
2. КОТЛЯРОВ, Б. *Из истории музыкальных связей Молдавии, Украины, России*. Кишинев: Штиинца, 1982.
3. БЕСЯДЫНСКИЙ, С., ЛЕВИНЗОН, В. Воспитание личности музыканта-пианиста в процессе формирования его профессиональных навыков. В: *Вопросы теории, истории и методики фортепианного искусства*. Кишинев: Штиинца, 1991, с. 75–81.